

Die ideologiese invloed van die patronaat op die Afrikaanse hervertaling van Wilbur Smith se *The Sound of Thunder*

Carolyn Meads

The ideological influence of the patronage on the Afrikaans retranslation of Wilbur Smith's The Sound of Thunder

This study examines the influence of ideology on the form and content of the Afrikaans retranslation of Wilbur Smith's The Sound of Thunder (Smith, 1966) to contribute to the rise in studies about sociocultural influences on retranslation. A descriptive study is presented using a corpus consisting of The Sound of Thunder (Smith, 1966), the first Afrikaans translation, As die donderweer dreun (Smith, 1977a), and the retranslation, Donderslag (Smith, 2015). Lefevere's (2017) framework and concept of patronage are used to contextually describe the prevailing ideology at the time that the translation and retranslation were published. Lambert and Van Gorp's (1985) model is used for the textual comparison of the corpus of texts. It is found that ideology had a marked influence on both target texts by drawing correlations between the prevailing ideology at the time of publication and the form and content of the first translation and retranslation.

1. Inleiding¹

Wilbur Smith se debuutroman, *When the Lion Feeds* (1964), het in 1965 opslae gemaak omdat dit in Suid-Afrika deur die apartheidsensuurburokrasie verban is weens die inhoud wat glo “promiscuity, passionate love scenes, lust, sexual intercourse, obscene language, blasphemous language, sadism, and cruelty” (Laros, 2018: 58) bevat. In 1977 is *A Sparrow Falls* (Smith, 1977b) ook weens sogenaamde onwelvoeglikheid en godslastering daarin verban (McDonald, 2009: 64).

Eietyds is Smith se werk deur party kommentators as seksisties en rassisties beskryf. Peck (1994: 154-155) noem 'n aantal mites wat hy glo deur Smith se werk versterk word, byvoorbeeld: “Black Africans are inferior to whites. They lack intelligence and imagination and are inarticulate, incapable of technology, and incompetent in agriculture”; “Africa is a cruel and violent land and produces hard men”; “Africans are cruel and savage, given to bloodlust and a madness to kill”. Volgens Santaulària (2001: 300-302) word selfs Smith se sterkste vrouekarakter, Centaine, ook maar

uitgebeeld as “weak, trembly, forlorn, crying and girlish every time something nasty occurs, giving men the opportunity to rise to the occasion and play their knightly roles of valiant rescuers of damsels in distress”.

Dit blyk dus dat daar in verskillende sosiohistoriese kontekste uiteenlopende ideologies gefundeerde opvattinge oor Smith se werk bestaan.

Hierdie studie ondersoek die invloed van ideologie op die vorm en inhoud van ’n Afrikaanse hervertaling van een van Smith se romans, *The Sound of Thunder* (Smith, 1966). Dié roman van die Zambies-Suid-Afrikaanse topverkoperskrywer is deur Heinemann in Londen uitgegee en vertel die verhaal van Sean Courtney wat saam met sy regterhand, Mbejane, en sy seun, Dirk, uit die wildernis terugkeer net toe die Suid-Afrikaanse Oorlog in 1899 uitbreek. Uit frustrasie omdat die vrou op wie hy verlief raak getroud is, sluit Sean by die vegtende Britse magte aan. Hy kom teenoor sy oorlede vrou, Katrina, se broer, die Boeregeneraal Jan Paulus Leroux, te staan.

Die eerste Afrikaanse vertaling, *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a), is deur Johann Swanepoel gedoen en deur Olympos uitgegee. Zirk van den Berg is die vertaler van die hervertaling, *Donderslag* (Smith, 2015), wat deur Adamastor uitgegee is.

Ontwikkelings in die groeiende navorsingsveld oor hervertaling word kortliks in hierdie artikel bespreek voordat daar ’n vergelykende studie onderneem word in die tradisie van Toury (2012) se beskrywende vertaalteorie, met as korpus *The Sound of Thunder* (Smith, 1966), *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) en *Donderslag* (Smith, 2015). Aan die hand van Lefevere (2017) se raamwerk vir die bestudering van ideologie in ’n literêre sisteem en sy konsep van die patronaat word ’n kontekstuele beskrywing gedoen van die heersende ideologie in die tydperke waarin die eerste vertaling en hervertaling onderskeidelik gepubliseer is. Lambert en Van Gorp (1985) se beskrywende model word benut om geselekteerde tekssegmente uit die brontekste en twee doeltekste met mekaar te vergelyk. Verskille word geïdentifiseer tussen die vertaalkeuses by die hervertaling en dié by die eerste vertaling. Laastens word verbande getrek tussen die heersende ideologieë ten tyde van publikasie van die onderskeie doeltekste en die vertaalkeuses by onderskeidelik die eerste vertaling en hervertaling. Daar word bevind dat ideologie ’n merkbare invloed op albei doeltekste uitoefen.

Daar is nog weinig navorsing oor hervertaling in Afrikaans gedoen,² veral wat vollengte romans vir volwasse lesers betref. Hierdie studie dra dus by tot navorsing oor Afrikaanse hervertalings en vul ’n leemte in dié navorsing.

2. Hervertaling

Hervertaling word in hierdie studie gedefinieer as 'n tweede of latere vertaling van dieselfde bronteks in dieselfde doeltaal – waar 'vertaling' kan verwys na die aktiwiteit of na die teks wat die resultaat van die aktiwiteit is. Daar word onderskei tussen hervertaling en hersiening in die sin dat die hervertaling direk vanaf die bronteks geskied, en nie net 'n aanpassing van die eerste vertaling behels nie (vergelyk Koskinen en Paloposki, 2010: 294; Tahir-Gürçağlar, 2011: 233; Deane-Cox, 2016: 1).

Hervertaling het eers sedert die 1990's 'n sentrale tema van vertaalteoretiese navorsing geword en vanaf 2010 het studies oor hervertaling veral 'n opbloeï beleef (Albachten en Tahir-Gürçağlar, 2019: 2). Van die vroegste studies oor hervertaling het daarop gefokus om die hervertalingshipotese, soos geformuleer deur Chesterman (2000: 23), te toets. Dié hipotese, gebaseer op uitsprake deur Berman (1990) en Bensimon (1990), postuleer dat latere vertalings vanaf dieselfde bronteks in dieselfde doeltaal neig om nader aan die oorspronklike teks te wees as die vroeëre vertalings (Chesterman, 2000: 23), dit wil sê meer 'vervreemdend' in Venuti (2008) se terme. Paloposki en Koskinen (2004: 33-36) vind egter nie genoeg bewyse om die hervertalingshipotese te staaf nie en kom tot die gevolgtrekking dat daar geen inherente eienskap van hervertaling is wat voorkeur aan vervreemding gee nie.

Navorsers het toenemend van die hervertalingshipotese wegbeweeg en begin kyk na eksterne sosiokulturele invloede om te verklaar waarom hervertalings se vorm en inhoud dikwels van vroeëre vertalings s'n verskil, en om vas te stel om watter rede hervertalings geskep word gegewe dat daar reeds 'n vertaling van die bronteks in die betrokke taal bestaan.

Cadera en Walsh (2017) ondersoek byvoorbeeld die hipotese dat elke nuwe vertaling verbind kan word tot 'n verandering in die historiese, kulturele en sosiale konteks van die doelkultuur. Ooreenstemmend met dié onlangse navorsing fokus hierdie studie ook op sosiokulturele faktore – spesifiek op die invloed van ideologie op hervertaling.

3. Beskrywing van ideologiese konteks aan die hand van Lefevere (2017) se raamwerk

Die definisie van ideologie wat vir hierdie studie geld, is soos volg: 'n gedeelde konseptuele netwerk van opvattinge en oortuigings wat aanvaarbaar beskou word in 'n sekere samelewing en in 'n sekere tyd, en wat sosiale interaksie en magsverhoudings tussen groepe rig. Dié definisie is saamgestel uit Lefevere

(1998: 48) en Van Dijk (1998: 8) se omskrywings van die term. Aangesien Lefevere (2017) se raamwerk vir die bestudering van ideologie in 'n literêre sisteem in hierdie studie gebruik word, is sy beskouing van ideologie hier van waarde. Die verwysing na mag, ontleen aan Van Dijk (1998: 8), is egter belangrik vir effektiewe afbakening van die begrip (vergelyk Hermans, 1999: 122). Die 'magsverhoudings' wat in die definisie genoem word, verwys egter nie noodwendig na onderdrukkende mag nie (vergelyk Van Dijk, 1998: 11 en Decker, 2004: 69).

Lefevere (2017: 9-11) span die heuristiese konsep van sisteme in vir sy raamwerk vir die beskrywende bestudering van 'herskrywing' en die manier waarop dit in diens van 'n bepaalde ideologie kan staan. Sy term 'herskrywing' sluit in literêre kritiek, historiografie en die samestelling van bloemlesings, maar dit verwys veral na vertaling (Lefevere, 1985: 234). Volgens Lefevere (2017: 11-13) se raamwerk is daar twee groeperinge wat ideologiese beheer uitoefen oor die literêre sisteem. Die patronaat oefen beheer uit van buite die sisteem en kan bestaan uit invloedryke persone, religieuse instansies, politieke partye, sosiale klasse, uitgewers en die media. Die professionele agente, byvoorbeeld vertalers, resensente, akademici en onderwysers, oefen van binne die sisteem beheer uit. Die patronaat het 'n ideologiese, ekonomiese en statuskomponent. Die professionele agente fokus gewoonlik op poëtika, oftewel die heersende literêre tendense, maar hulle kan ook tekste 'herskryf' om by 'n bepaalde ideologie te pas.

In hierdie artikel word gefokus op die ideologiese invloed van die patronaat op die doeltekste, maar die vertalers, as professionele agente, sou die ideologie van die patronaat kon bevorder óf teenstaan, dus sal hier ook kortliks na die ideologie van die vertalers van *As die donderweer dreun* en *Donderslag* verwys word (vergelyk afdeling 3.3.).

3.1. Ideologie van die patronaat in 1977

Die patronaat in 1977, toe die eerste Afrikaanse vertaling van *The Sound of Thunder* (Smith, 1966) verskyn het, sluit onder meer die regering, die sensuurburokrasie en die uitgewersbedryf in. Hieronder word die ideologie van dié liggame bespreek.

3.1.1. Gefokusde take

Die Nasionale Party het die land in 1977 regeer. Soos uit onderstaande bespreking sal blyk, omvat die ideologie van die regering in hierdie tyd

Afrikanernasionalisme, apartheidsideologie en Christelike konserwatisme.

Uit Giliomee (2020) se oorsig oor hoe die Afrikanernasie gevorm is, kan gesien word dat Afrikanernasionaliste meen dié nasie is saamgesnoer op grond van gedeelde taal, godsdiens, ras, geskiedenis en geografiese gebied. Volgens hierdie siening is Afrikaners wit Afrikaanssprekende Christene, wat in Suid-Afrika gebore is en woon. Hulle deel onder meer die geskiedenis van die Groot Trek en die Suid-Afrikaanse Oorlog van 1899-1902 en vereenselwig hul met sowel die lyding as die waagmoed van die Boerekrygers. Dit strook met Heywood (2017: 163-168) se uiteensetting van die verskillende faktore waarop nasionalisme gegrond kan wees. Die verdeling van die mensdom in verskillende nasionaliteite is volgens dié ideologie 'n natuurlike verskynsel en vervolgens is die nasie die mees gepaste eenheid van politieke organisasie.

Die aanwakker van 'n Afrikanernasionalistiese gevoel is volgens Welsh (2020: 37-42) een van die redes waarom die Nasionale Party aanvanklik in 1948 aan bewind gekom het. Dié party het 'n gevoel van trots op 'n gedeelde geskiedenis aangemoedig, asook 'n afkeer van Britsgeesinde ondersteuning tydens die Tweede Wêreldoorlog, en 'n paranoia ten opsigte van swart bedreiging van Afrikaners se sogenaamde rassuiwerheid en van hulle werksekerheid. In 1977 het Vorster se regering, met 'n kabinet wat net uit wit (meestal Afrikaner-) mans bestaan het, steeds Afrikanerbelange bevorder deur onder meer die ondersteuning van ondernemings in Afrikanerbesit.

Die regering se apartheidsideologie – 'n oortuiging dat daar segregasie tussen wit mense en ander rasse moet wees, met die implikasie dat wit mense bo ander rasse verhewe is (Wilburn, 1996: 71) – het neerslag gevind in 'n magdom wette wat deur die regering afgedwing is. Die Wet op Bevolkingsregistrasie van 1950 het mense byvoorbeeld op grond van ras geklassifiseer. Giliomee (2020: 145-146) noem dié wet die “hoeksteen van apartheid”, want mense se rasklassifikasie het, ingevolge talle ander wette, byna alles in hulle lewe bepaal – byvoorbeeld of hulle stemreg het, met wie hulle mag trou, waar hulle mag bly en watter skoolonderrig hulle mag ontvang. Die regering het sogenaamde Bantoe-onderrig ingestel waarvolgens swart kinders net tot op 'n vlak opgelei is waar hulle goedkoop migrante-arbeid in die wit gebiede kon bied of in die tuislande kon werk (Giliomee, 2020: 150).

Die tuislandbeleid is 'n verdere manier waarop die apartheidsideologie van die regering uitdrukking gekry het. Volgens dié beleid sou elke etniese groep as 'n aparte nasie gesien word en sy eie tuisland hê (Welsh, 2020: 41), maar die gebiede was oorbevolk en nie ekonomies lewensvatbaar nie omdat daar nie genoeg grond aan hulle toegestaan is nie. In die tuislande wat 'onafhanklik' geword het (maar wat steeds in 'n ondergeskikte posisie tot die Suid-

Afrikaanse regering gestaan het), het die mense wat daar bly ook hul Suid-Afrikaanse burgerskap verloor. Die idee was dus dat Suid-Afrika uiteindelik nie meer swart burgers sou hê nie (Giliomee, 2020: 163-182).

Volgens Seekings (2020: 1147) is die regering in 1977 ook deur 'n ideologie van konserwatisme gelei. Volgens Heywood (2017: 66) se verduideliking is konserwatisme 'n ideologie wat tradisie hoog op prys stel en dikwels saamval met 'n sterk verbintenis tot 'n spesifieke godsdiens. In die geval van die Nasionale Party was daar 'n noue band met die Nederduitse Gereformeerde (NG) Kerk. Die NG Kerk het indertyd beweer dat apartheid op Bybelse beginsels gebaseer is (Welsh, 2020: 40). Seekings (2020: 1160) meen die NP was neuroties oor drankmisbruik, voorhuwelikse seks en aborsie en dit is aanduidings van hulle konserwatisme.

Die samelewing het volgens konserwatisme 'n natuurlike hiërargie, en sosiale gelykheid is nie wenslik nie. Mag, status en eiendom sal altyd ongelyk verdeel wees (Heywood, 2017: 72). Die konserwatisme van die NP-regering kan byvoorbeeld gesien word in die waarde wat hulle aan die familie-eenheid geheg het, met die pa as hoof van die huis en die ma as versorger (Seekings, 2020: 1150) en in hulle uitgangspunt dat wit mense 'n natuurlike hoër posisie in die hiërargie van die samelewing beklee (Welsh, 2020: 49).

Outoriteit word ook volgens konserwatisme as 'n natuurlike deel van die samelewing gesien. Dissipline en respek vir gesag word deur konserwatiewes hoog geag. Daarom is daar by hierdie ideologie 'n voorkeur vir 'n sterk regering en swaar strawwe vir kriminele dade (Heywood, 2017: 67-72). Die talle drakonese apartheidswette en die swaar strawwe wat daarmee gepaard gegaan het, strook duidelik met konserwatisme.

Daar was egter sommige lede van die regering wat meer konserwatief was as ander. In hierdie tyd is daar gepraat van die “verligtes” en “verkramptes” oftewel ultrakonserwatiewes (Welsh, 2020: 41).

3.1.2. Ideologie van die sensuurburokrasie in 1977

Die sensuurburokrasie het in 1977 bestaan uit 'n direktoraat vir publikasies wat toesig gehou het oor verskeie sensuurkomitees. Die sensors moes almal deur die regering goedgekeur word. Indien hulle ideologie te ver afgewyk het van dit wat vir die regering aanvaarbaar was, sou hulle nie goedgekeur word nie (McDonald, 2009: 60-62). Die heersende ideologie van die sensuurburokrasie het dus ooreengestem met dié van die regering en het Afrikanernasionalisme, apartheidsideologie en Christelike konserwatisme omsluit.

Die ideologie van die sensuurburokrasie kan gesien word aan die hand

van hulle interpretasie van die 1974 Wet op Publikasies (Wet 42 van 1974) (McDonald, 2009: 35). Subartikel 5(2) van dié wet het “onwenslikheid” uiters vaag omskryf, wat die sensors uitsonderlike mag gegee het om dit te interpreteer soos hulle goeddink, volgens hulle eie ideologie (McDonald, 2009: 35). Die omskrywing is soos volg:

- ’n Publikasie of voorwerp word geag ongewens te wees indien dit of ’n deel daarvan –
- onbetaamlik of onwelvoeglik is of vir die openbare sedes aanstootlik of skadelik is;
 - godslasterlik is of vir die godsdienstige oortuigings of gevoelens van enige bevolkingsdeel van die Republiek aanstootlik is;
 - enige bevolkingsdeel van die Republiek belaglik of veragtelik maak;
 - vir die betrekkinge tussen enige bevolkingsdele van die Republiek skadelik is;
 - vir die veiligheid van die Staat, die algemene welsyn of die vrede en goeie orde nadelig is (Staatskoerant van die Republiek van Suid-Afrika, 1974).

Onderliggend aan die vertolking van subartikel 5(2), paragraaf (a) en (b) soos hier bo gegee, is ’n Christelik konserwatiewe ideologie. Onbetaamlikheid en onwelvoeglikheid het volgens die sensors ingesluit die onvanpaste hantering van onderwerpe soos aborsie, wellus, buite-egtelikheid, homoseksualiteit, sodomie, egbreuk en owerspel (McDonald, 2009: 35-36). Hoewel daar in paragraaf (b) verwys word na godslastering met betrekking tot enige bevolkingsdeel se godsdienste, word daar reeds in artikel 1 van die 1974-wet verklaar dat dit die strewe van die bevolking van die Republiek van Suid-Afrika is om spesifiek ’n Christelike lewensuitkyk te handhaaf. Volgens McDonald (2009: 34) is dié verklaring onder druk van die NG Kerk bygevoeg. Die Christelik-nasionale ideologie wat die wetgewing onderlê was dus duidelik sigbaar.

Die manier waarop die sensors paragraaf (c) en paragraaf (d) van subartikel 5(2) vertolk het, openbaar ’n ideologie van Afrikanernasionalisme, want hoewel “enige bevolkingsdeel” weereens genoem word, is dit veral publikasies wat Afrikaners in ’n slegte lig stel wat deur die sensors vir verbanning oorweeg is. Volgens McDonald (2009: 35) is paragraaf (c) gebruik om publikasies te verban wat as anti-wit of anti-Afrikaner beskou is.

Apartheidsideologie is te bespeur by die sensors se vertolking van paragraaf (d) en paragraaf (e), want die tipe boeke wat hiervolgens verban is, blyk verhale te wees wat die dominante magsposisie van wit mense en die onderdanige en onderdrukte posisie van swart mense omvergewerp het. Hieronder val ook byvoorbeeld die uitbeelding van romantiese verhoudinge tussen wit en swart mense wat die ontugwet oortree (McDonald, 2009: 49).

Enigiets wat die apartheidsregering uitgedaag het, kon onder paragraaf (e) as onwenslik beskou word. Sekere tydskrifte wat op swart lesers gemik was, is byvoorbeeld verban omdat dit beskou is as leesstof wat ontevredenheid en oproer aanwakker deur vir swart lesers ambisies te gee wat hulle volgens apartheidsideologie nie toekom nie (McDonald, 2009: 25).

3.1.3. Ideologie van die uitgewersbedryf in 1977

Sommige uitgewerye het in 1977 die heersende ideologie van die regering bevorder, terwyl ander neutraal probeer staan het, en 'n paar die heersende ideologie teengestaan het met 'n meer liberale uitkyk.

Nasionale Boekhandel en Perskor het byvoorbeeld (vir hulle eie finansiële voordeel) boeke vir Bantoe-onderrig gepubliseer wat die apartheidsideologie verskans het (Mpe en Seeber, 2000: 21). Dié uitgewers het ten nouste saam met die taalrade van die tuislande en die inspekteurs van Bantoe-onderrig gewerk om die boeke te skep (McDonald, 2009: 85-90).

Verskeie uitgewerye het slegs boeke uitgegee wat niepolitities was en wat die ideologie van die regering nie uitgedaag het nie. Sodoende het hulle sensuur vrygespring (vergelyk Botha, 2020: 178-179 en Oliphant, 2000: 118). Dié benadering kan egter ook volgens Oliphant (2000: 118) as 'n "uneasy complicity with the status quo" gesien word.

Daar was ook 'n aantal plaaslike uitgewers wat boeke gepubliseer het wat teen die dominante ideologie gegaan het, byvoorbeeld David Philip Publishers, Ravan Press, Taurus en Ad Donker (Mpe en Seeber, 2000: 23-27). Daar het in 1977 meer verligtheid by Nasionale Boekhandel gekom toe Human & Rousseau, wat in Human (2006: 54) se eie woorde "volgens tradisionele standaarde links van die sentrum" was, 'n filiaal van die maatskappy geword het. Volgens Human (2006: 54) was dit moeilik om verlig op te tree binne 'n bestel waar uitgewers met die wet gedreig is of as 'volksgevaarlik' gebrandmerk kon word. Tog het Human & Rousseau Afrikaanse skrywers gepubliseer wat sedert die sestigs toenemend ontnugter geraak het met die apartheidsregering en hulle misnoeë met ongeregtheid in hulle skryfwerk uitgedruk het, byvoorbeeld Etienne Leroux, André P. Brink en Breyten Breytenbach.

Olympos, die uitgewery waar *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) verskyn het, het Afrikaanse vertalings van Westerse niepolititiese massamarkfiksie uitgegee (Kleyn, 2012), wat dit laat lyk asof hulle weggebly het van publikasies wat die heersende ideologie van byvoorbeeld apartheid kon uitdaag. Dit kan 'n pragmatiese publikasiebesluit wees, want verbanning van

'n uitgewery se boeke beteken finansiële verliese. Dit is nog nie te sê dat die heersende ideologie deur hulle publikasiekeuses bevorder is nie. Louis Botha (2023, aangehaal in Meads, 2024)⁵, een van die vertalers wat destyds vir Olympos vryskutvertaling gedoen het, onder meer van Tarzan-boeke, onthou egter hoe 'n reviseur opdrag gegee het dat 'n detail wat skynbaar as onwelvoeglik beskou is, weggelaat moes word. Die reviseur het “Out” in die kantlyn geskryf by 'n toneel in *Tarzan se terugkeer* (Burroughs, 1983) waar Tarzan gerook het. Dit wil dus voorkom asof dié uitgewery wel aan 'n konserwatiewe ideologie gekonformeer het, maar dié veronderstelling word verder tydens die tekstuele ontleding ondersoek.

3.2. Ideologie van die patronaat in 2015

Die patronaat in 2015, toe die hervertaling, *Donderslag* (Smith, 2015), gepubliseer is, sluit onder meer die regering en uitgewersbedryf in. Die apartheidsensuurraad bestaan nie meer nie. Hieronder word die ideologie van dié liggame bespreek.

3.2.1. Ideologie van die regering in 2015

Die amptelike ideologie van die regering in 2015, met die ANC as regerende party, kan beskryf word as liberalisme wat klassieke én moderne aspekte bevat. Die regering is gekies deur 'n stelsel waar volwassenes van alle rasse stemreg het, ooreenstemmend met liberalisme se geloof in gelyke politieke en wetlike vryhede vir alle individue (Heywood, 2017: 24). Die regering is in 2015 divers wat ras en gender betref. Verteenwoordigend van die demografie van die land, is die meeste lede van die parlement swart. In 2015 is 40% van die parlamentslede vroue terwyl vroue tydens apartheid nooit meer as 3% uitgemaak het nie (Graham, 2020a: 220). Die Suid-Afrikaanse Grondwet (1996) wat die regering se optrede rig, is ook in liberalisme gegrond (Dixon en Roux, 2018: 24).

Klassieke liberalisme is volgens Heywood (2017: 32) “difference blind” ten opsigte van gender, ras, taal, godsdiens, ensovoorts, en bevorder gelykheid vir almal. Anders as tydens apartheid is die ideologiese benadering van die regering in 2015 dat daar geen diskriminasie op grond van sulke eienskappe mag wees nie (vergelyk subartikel 9(3) van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996). Terselfdertyd is faktore soos ras en gender ook (oënskylik paradoksaal) die grondslag waarop die regering in 2015 die voortsleepende negatiewe sosio-ekonomiese impak van apartheid teenwerk.

Laasgenoemde is 'n kenmerk van moderne liberalisme waar die staat tot 'n groter mate ingryp om ongelykheid reg te stel en nie bloot op die werkinge van die vrye mark vertrou om lewensgehalte te verbeter nie (Heywood, 2017: 24). Hierdie pogings deur die regering om sosio-ekonomiese gelykheid te bevorder word egter deur korrupsie bedreig (Graham, 2020b: 257).

Vryheid van uitdrukking en artistieke kreatiwiteit word in 2015 beskerm, onder meer in die Grondwet (vergelyk artikel 16 van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996), maar die Wet op die Bevordering van Gelykheid en Voorkoming van Onbillike Diskriminasie, 4 van 2000 (Republiek van Suid-Afrika, 2000) wat deur die regering ingestel is, bepaal ook dat woorde nie gepubliseer of oorgedra mag word met die doel om op grond van ras, geslag of gestremdheid kwetsend, skadelik of haatdraend te wees nie.

3.2.2. Ideologie van die uitgewersbedryf in 2015

Volgens Cochrane (2001: 68-69) speel uitgewerye sedert 1994 'n belangrike rol in die bevordering van demokratisering, vryheid van spraak en respek vir diversiteit. Met ander woorde, die uitgewersbedryf openbaar 'n ideologie van liberalisme. Impey (aangehaal in Gibixego en Masola 2021: 386) bevestig dat daar 'n groter diversiteit van stories uitgegee word en dat daar ook meer diversiteit onder die skrywers is wie se werk uitgegee word. 'n Mens sien hierdie diversiteit op grond van die ras, gender, seksualiteit en geloof van die skrywers en die karakters waaroor geskryf word. Hoewel daar in die uitgewersbedryf die ideologiese strewe blyk te wees na groter diversiteit, meen Gibixego en Masola (2021: 368) egter dat daar in die praktyk nog nie voldoende transformasie in die uitgewersbedryf plaasgevind het sedert die einde van apartheid nie. Die sosio-ekonomiese benadeling van die swart bevolking van die land tydens apartheid het steeds 'n voortslepende impak op die bedryf. Daar is byvoorbeeld meer wit personeel in besluitnemingsposte in uitgewerye as swart personeel. Uitgewerye wat in die algemene handel voorsien, het in die meeste gevalle nie personeel wat redaksioneel in Afrika-tale (buiten Afrikaans) kan werk nie (Gibixego en Masola, 2021: 389-390) en daar word bitter min oorspronklike werk in Afrika-tale (afgesien van Afrikaans) in die algemene handel uitgegee (Botha, 2020: 219).

Adamastor, waar *Donderslag* (Smith, 2015) verskyn het, is 'n druknaam van NB-Uitgewers, hoewel die druknaam nie gereeld gebruik word nie. NB-Uitgewers blyk in 2015 'n liberale ideologie te hê wat vryheid van spraak en kreatiewe uitdrukking bevorder. Die ou Nasionale Boekhandel het onder beheer van die multinasionale mediagroep Naspers sedert apartheid groot

veranderinge ondergaan. Maatskappye in die groep het saamgesmelt en aandele is aan swart aandeelhouders gebied. Mpe en Seeber (2000: 31) meen: “[T]he nature of Naspers became too complex for anyone to insist that the group, nowadays, is politically suspect”. Tafelberg, Human & Rousseau, Kwela, Queillierie en Pharos is sedert 1998 onder die naam NB-Uitgewers in een onderneming byeengebring (Van Zyl, 2007: 95). Die druknaam Adamastor word soms onder Kwela en soms onder Queillierie benut (Meads, 2024).

Dieselfde voortslepende effek van apartheid wat stremming op die diversifisering van ander uitgewers se publikasielyste plaas, beïnvloed ook NB-Uitgewers s’n. Hoewel NB-Uitgewers byvoorbeeld in 2015 een van die min uitgewerye is wat in ander landstale (afgesien van Engels en Afrikaans) probeer publiseer en hulle 2015-katalogus 18 boeke lys wat nie (net) Afrikaans of Engels bevat nie, maar Zoeloe, Xhosa, Sotho, Tswana en Venda, is dit slegs ’n klein persentasie van die totaal van 1630 boeke in dié katalogus (vergelyk NB-katalogus, 2015).

Nietemin word daar sedert 1994 by NB-Uitgewers in Engels en Afrikaans toenemend ’n groter diversiteit van skrywers en stories uitgegee wat tydens apartheid onderdruk was (Van Zyl, 2007: 99). Wat die uitgee van Afrikaanse prosa en digkuns betref, word verskillende variëteite van die taal, dikwels uit verskillende rasgroepe, nou gepubliseer (My Afrikaans, 2021). NB-Uitgewers se liberale ideologie kan byvoorbeeld ook gesien word in die feit dat hulle hulself in die openbaar gedistansieer het van die skrywer Annelie Botes se uitsprake dat sy nie van swart mense hou nie (Staff reporter, 2010).

3.3. Ideologie van die professionele agente

In die volgende afdeling van hierdie artikel word bestudeer hoe die bogenoemde ideologiese kontekste in 1977 en 2015 die vorm en inhoud van die eerste vertaling en hervertaling van *The Sound of Thunder* (Smith, 1966) onderskeidelik beïnvloed het. Een punt van kritiek by die bestudering van die invloed van groot sosiale magte op vertaling is egter dat dit deterministies kan klink en dat die vertaler se agentskap misken kan word (vergelyk Brownlie, 2006: 156-157; Tahir-Gürçağlar, 2011: 236; Venuti, 2013: 101). Daar moet in ag geneem word dat die vertaler die heersende ideologie van die patronaat in ’n meerdere of mindere mate kan navolg óf in stryd daarmee kan optree wanneer vertaalkeuses gemaak word en dat daar verskillende permutasies van navolging en weerstand in een werk deur een vertaler kan wees. Hoewel die fokus van hierdie artikel die patronaat se ideologiese invloed op die hervertaling van *The Sound of Thunder* (Smith, 1966) is, word

daar in hierdie afdeling dus ook kortliks na die ideologie van die vertalers, as professionele agente in Lefevere (2017) se raamwerk, verwys.⁶

Daar is 'n gebrek aan inligting oor Johann Swanepoel,⁷ die vertaler van *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a), en gevolglik kan daar nie veel oor sy ideologiese ingesteldheid afgelei word nie. Venuti (2008) meen dat die 'onsigbaarheid' van 'n vertaler – Swanepoel kry byvoorbeeld nie in resensies of onderhoude as vertaler erkenning nie en word nie as vertaler op die voorblad van die boek aangedui nie – met verminderde mag gepaard kan gaan. Weens sy relatiewe 'onsigbaarheid' kan daar veronderstel word dat Swanepoel dalk nie vanuit 'n magsposisie in die vertaalproses kon optree nie en dit is te betwyfel dat hy téén die heersende ideologie van die patronaat in 1977 sou optree, ongeag sy persoonlike ideologiese oortuigings. Dié veronderstelling moet egter aan die tekstuele ontleding van *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) getoets word.

Oor Zirk van den Berg, die vertaler van *Donderslag* (Smith, 2015), is daarteenoor veel meer inligting beskikbaar. Hy word byvoorbeeld in resensies as die vertaler van *Donderslag* (Smith, 2015) geïdentifiseer en daar word lof vir sy vertaling uitgespreek (vergelyk Verster, 2016 en Rust, 2016).

In 'n bloginskrywing oor sy vertaling van Wilbur Smith-romans, noem Van den Berg (2018) “the narrator sometimes casually makes a sexist or racist statement that was probably unexceptional in the 1960s, but which really grates on the reader now”. Dit is 'n aanduiding dat Van den Berg die bronteks vanuit 'n liberale ideologie beskou waarvolgens sulke stellings aanstoot gee. Hy verduidelik dat hy saam met die uitgewer, James Woodhouse, besluit het om die aanstootlike stellings, waar moontlik, te versag, sonder dat dit die storie verander. Ongepubliseerde vertalersnotas van Van den Berg (2015, aangehaal in Meads, 2024)⁸ bevestig hierdie werkswyse. Hier noem Van den Berg dat daar besluit is om karakters se houdings en handeling te behou wat in die konteks van die historiese roman gepas is, selfs al sou dit volgens vandag se waardes aanstootlik wees, “maar die **verteller** se onbedoelde seksisme en rassisme te temper” (oorspronklike vetdruk). 'n Liberale benadering waar mense as individue gesien word en daar nie op grond van faktore soos gender, ras, en godsdiens diskriminerend of kwetsend opgetree word nie, kan gesien word in Van den Berg (2015) se stelling dat hy “potensieel kwetsende veralgemenings oor Zoeloes, Jode en vroue probeer merendeels herskryf [het] sodat dit net op die spesifieke karakter van toepassing is”. Dit blyk dus dat Van den Berg se ideologie grootliks ooreenstem met dié van die patronaat in 2015.

4. Tekstuele vergelyking aan die hand van Lambert en Van Gorp (1985) se model

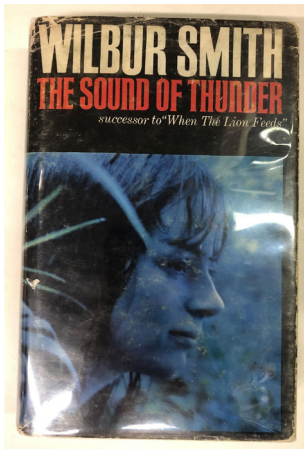
Ten einde vas te stel hoe die bogenoemde ideologiese kontekste die vorm en inhoud van die hervertaling en eerste vertaling van *The Sound of Thunder* (Smith, 1966) beïnvloed het, is 'n tekstuele beskrywing en vergelyking van elk van die doeltekste met die bronteks nodig, asook die twee doeltekste met mekaar (vergelyk Koskinen en Paloposki, 2010: 295). Aangesien die twee doeltekste vanaf dieselfde bronteks in dieselfde doeltaal vertaal is, is die sosiohistoriese kontekste waarin hulle ontstaan het, insluitend die ideologiese kontekste, 'n veranderlike. Die onderskeie ideologiese kontekste ten tyde van hul publikasie kan dus 'n rede bied waarom hulle vertaalkeuses en -strategieë verskil.

Só 'n studie val binne die veld van beskrywende vertaalteorie soos uiteengesit deur Toury (2012). Die beskrywende vertaalteorie is nie preskriptief nie, maar – soos die naam aandui – beskrywend. Empiriese, waarneembare data word gebruik om afleidings te maak oor die aard van vertaling en hoe daar vertaal word. Die doel is om te beskryf, afleidings te maak, te verduidelik en voorspellings te maak, nie om voorskriftelik te wees nie (Brownlie, 2011: 187-188). Toury (2012: 31-32) stel voor dat 'n doelteks wat as 'n vertaling in die doelkultuur aanvaar word met die bronteks vergelyk moet word om verskuiwings te identifiseer en retrospektief afleidings te maak oor watter vertaalprobleme die vertaler ondervind het en watter vertaalkeuses uitgevoer is.

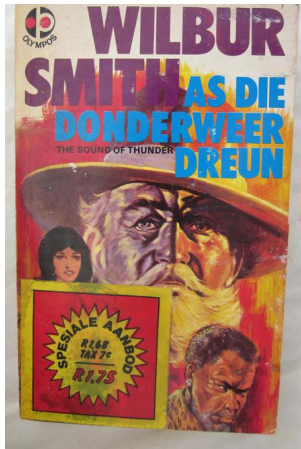
Lambert en Van Gorp (1985) bied 'n praktiese model vir 'n studie in die beskrywende vertaalteorie. Hulle model stel verskillende stappe in die vergelyking van 'n doelteks met 'n bronteks voor: Eers word daar vergelykend na preliminêre data gekyk, wat die verpakking van die teks, byvoorbeeld die omslag, insluit. Tweedens word daar na verskuiwings op die makrovlak gekyk, insluitend die verdeling van hoofstukke en paragrawe. Die derde stap behels dat verskuiwings op die mikrovlak ondersoek word. Daar word byvoorbeeld na woordkeuses en register opgelet. In hierdie artikel word hulle model nie net ingespan om elk van die doeltekste met die bronteks te vergelyk nie, maar op al hierdie vlakke word die hervertaling ook met die eerste vertaling vergelyk.

4.1. Vergelyking van preliminêre data

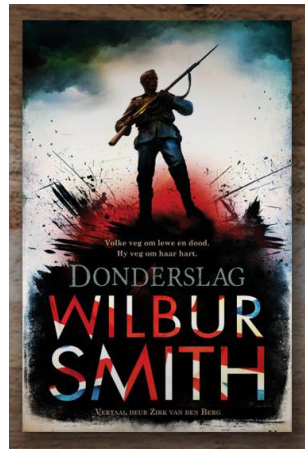
In figuur 1, 2 en 3 word die voorblaaie van *The Sound of Thunder* (Smith, 1966), *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) en *Donderslag* (Smith, 2015) onderskeidelik vertoon.

Figuur 1

Figuur 2

Figuur 3

The Sound of Thunder (Smith, 1966) is in 'n groot (220 mm x 140 mm) hardebandformaat uitgegee, met garing gebind en het 'n losstaande stofomslag van fotopapier, met flappe. Die foto op die voorblad is dié van 'n vrou se gesig in profiel.

As die donderweer dreun (Smith, 1977a) is veel kleiner (178 mm x 110 mm) en in sagteband uitgegee – die tradisionele formaat van 'n goedkoop massamark-slapbandboek (vergelyk Blackmore, 2020: 50). Die gombinding, die dun papier waarop gedruk is en die geïllustreerde voorblad – destyds goedkoper as om foto's te gebruik (vergelyk Blackmore, 2020: 50-54) – is kenmerkend van pulpfiksie, bedoel vir tydelike vermaak van 'n sensasionele en aksiebelaaide aard (Server, 2002: xi).

Die uitbeelding op die omslag van 'n macho man se bebaarde gesig strook ook met 'n pulpfiksievoorkoms (vergelyk Blackmore, 2020: 51). Dié man moet waarskynlik die held van die verhaal, Sean Courtney, verteenwoordig. Hoewel Sean 'n Engelse Suid-Afrikaner is, herinner hierdie uitbeelding aan die voorkoms van 'n Boerekryger in die Suid-Afrikaanse Oorlog. Die ambivalensie is dalk doelbewus, in 'n tydperk wat Afrikanernasionalisme die heersende ideologie was. Dit kan 'n manier wees om meer lesers met 'n Afrikanernasionalistiese ideologie te lok.

'n Aantreklike vrou word ook op die voorblad uitgebeeld – nog 'n kenmerk van pulpfiksie (Alam en Tewari, 2012), hoewel sy minder uitlokkend is as wat gewoonlik die geval by pulpfiksie is (vergelyk Blackmore, 2020: 51). Die smaakvoller uitbeelding kan dalk aan die invloed van die heersende konserwatiewe ideologie toegeskryf word.

Voorts is daar 'n uitbeelding op die omslag van 'n swart man met 'n luiperdvel om sy skouers. Die insluiting van die luiperdvel kan moontlik 'n voorbeeld van eksotisering wees in 'n tyd toe swart karakters dikwels volgens apartheidsideologie as 'die ander' uitgebeeld is.

Die vertaler se naam word nie op die voorblad van *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) genoem nie, maar wel op die kolofonblad. Daar is dus beperkte 'sigbaarheid' (vergelyk Venuti, 2008) van die vertaler, wat op beperkte mag kan dui.

Donderslag (Smith, 2015) is ook in 'n groot formaat soos dié van *The Sound of Thunder* (Smith, 1966) uitgegee – trouens, dit is selfs effens groter (234 mm x 152 mm). Dié roman is wel in sagteband uitgegee soos *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a), maar dit is nie met gom gebind of op dun papier gedruk soos laasgenoemde nie. Daar is by *Donderslag* (Smith, 2015) van duurder garingbinding en dikker papier gebruik gemaak. Die formaat, die eenwoordtitel en die uitbeelding op die voorblad wat aksie suggereer, herinner aan dié van kontemporêre spanningsverhale. Dié genre het in die afgelope jare in Suid-Afrika 'n hoër status verkry (vergelyk Brink, 2011: 12).

Op die voorblad van *Donderslag* (Smith, 2015), 'n roman oor die oorlog waar Boer teen Brit te staan gekom het, is daar nie daarvan weggeskram om die kleure van die Britse vlag vir die titelontwerp te gebruik nie. Daar is dus geen teken van die invloed van die Afrikanernasionalisme van die vorige bedeling in dié ontwerp wat te midde van 'n heersende liberale ideologie geskep is nie.

Die vertaler se naam word op die voorblad en op die kolofonblad van *Donderslag* (Smith, 2015) vertoon en Zirk van den Berg geniet dus groter sigbaarheid (Venuti, 2008).

4.2. Vergelyking van makrovlakverskuiwings

Wanneer dit kom by verdeling van hoofstukke, paragrawe en narratiewe struktuur bly *Donderslag* (Smith, 2015) veel nader aan *The Sound of Thunder* (Smith, 1966), terwyl *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) meer daarvan afwyk. In *Donderslag* (Smith, 2015) is daar soms 'n woord, frase of hoogstens 'n sin weggelaat wat in die bronteks voorkom. Klein teenstrydighede of inkonsekwentheid in die bronteks, wat Van den Berg (2015, aangehaal in Meads, 2024) aan swak redigering van die oorspronklike teks toeskryf, het hy soms in die hervertaling weggelaat. Enkele kere is 'n woord of sin blykbaar om ideologiese redes verwyder as dit moontlik aanstoot sou kon gee, maar oor die algemeen is aanstootlike dele eerder net in die hervertaling aangepas en nie weggelaat nie (vergelyk wel die weglating wat by afdeling 4.3.2. beskryf

word). In *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) is daar egter verskeie groot teksgedeeltes weggelaat. Soms lyk dit asof teksgedeeltes uit *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) weggelaat is om die pas van die verhaal vinnig en aksiebelaaie te hou. Só word dele waar die hoofkarakter nadink of opsommend oor gebeure terugkyk byvoorbeeld nie na die eerste vertaling toe oorgedra nie. Dit strook met die verpakking van *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) as aksiebelaaide pulpfiksie. Weglatings sorg ook vir 'n dunner boek wat goedkoper publikasie moontlik maak. Sommige weglatings blyk egter ideologies gefundeer te wees, byvoorbeeld wanneer 'n toneel weggelaat is waar daar met 'n predikant gespot word (vergelyk afdeling 4.3.3). Die invloed van ideologie by weglatings in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a), asook die maniere waarop ideologie die vorm en inhoud van *Donderslag* (Smith, 2015) beïnvloed, word verder in die mikrovlakvergelyking ondersoek.

4.3. Vergelyking van mikrovlakverskuiwings

Aangesien hierdie studie oor ideologiese invloed gaan, is tekssegmente⁹ vir mikrovlakontleding gekies wat te make het met onderwerpe soos ras, gender, geloof en seks (vergelyk Van Doorslaer, 1995: 245-260 se kwalitatiewe oorweging by die keuse van tekssegmente vir mikrovlakvergelyking). Opvattinge oor sulke onderwerpe het dikwels met tyd verander en kan ideologies gelade wees. Sulke tekssegmente in die bronteks kon potensieel ideologies gefundeerde vertaalkeuses in die doeltekste uitgelok het. Tekssegmente oor dié onderwerpe is ook al in ander studies oor ideologie in hervertaling ondersoek (vergelyk Urgorri, 2017; Walsh, 2017; Ségeral, 2019; Walsh, 2019).

4.3.1. Tekssegmente oor ras

Raspejoratiewe word oor die algemeen in die bronteks en al twee doeltekste vermy, maar daar kom wel 'n klompie gevalle in *The Sound of Thunder* (Smith, 1966) en in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) voor. Hierdie gevalle word in *Donderslag* (Smith, 2015) weggewerk, ooreenstemmend met die heersende liberale ideologie van die tydperk waarin laasgenoemde teks ontstaan het. In *The Sound of Thunder* (Smith, 1966: 351-352) word die naam “Hottentot Daisies” byvoorbeeld aan sekere blomme gegee en dit word in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a: 278) vertaal as “Hottentotse madeliefies”. Aangesien “hottentot” egter in hedendaagse tye 'n onaanvaarbare term is wat “as neerhalend en beledigend ervaar word” (Luther, Gouws en Pheiffer, 2015: 479), word die blomme in *Donderslag* (Smith, 2015: 305) as “gousblomme” beskryf.

In *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) kom daar soms 'n raspejo-ratief voor wat nie in die bronteks teenwoordig is nie. Die skeldwoord vir swart vroue, “meide” (Smith, 1977a: 138), word byvoorbeeld gebruik waar die verteller na Zoeloevroue verwys, terwyl die woord in die bronteks “matrons” (Smith, 1966: 163) is. “Meid” het reeds in 1977 'n neerhalende konnotasie gehad toe dit in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a: 138) gebruik is. Die uitgawe van die *Handwoordeboek van die Afrikaanse taal* (Schoonees, Swanepoel, Du Toit en Booyesen, 1970: 535) wat indertyd in gebruik was, noem dit 'n “verouderde benaming” wat na 'n “vroulike Kleurlingbediende of vroulike Bantoebediende” verwys. Die idee dat dit 'n swart vrou is wat in wit mense se huis werk, is dus in die woord vervat. Die apartheidsideologie wat veronderstel dat swart mense vir wit mense moet werk, is lank reeds in dié woord opgesluit. In *Donderslag* (Smith, 2015: 143) is “matrons” vertaal met 'n neutrale voornaamwoord “hulle”.

Eksotisering, stereotipering, en die uitbeelding van swart mense as primitief vind op verskeie plekke in *The Sound of Thunder* (Smith, 1966) plaas. Oor die algemeen word dié beskrywings in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) behou. Hierdie uitbeeldings strook met die apartheids-ideologie van 1977 wat swart mense voorstel as ‘die ander’ en minderwaardig teenoor wit mense. In *Donderslag* (Smith, 2015) word sulke beskrywings gewoonlik aangepas. Dit stem ooreen met liberalisme wat gelykheid van alle mense beklemtoon.

Tydens 'n brand op die hoofkarakter, Sean, se plaas word die gesigte van swart werkers in *The Sound of Thunder* (Smith, 1966: 331) as emosieloos beskryf terwyl die wit gesigte tekens van uiterste emosie wys. Uit Van den Berg (2015, aangehaal in Meads, 2024) se vertalersnotas blyk dit dat hy die onderskeid problematies vind, moontlik omdat dié uitbeelding kan impliseer dat swart mense se uitdrukkings onleesbaar is, dat hulle byvoorbeeld nie empatiese emosie voel nie of dat daar 'n afgetrokkenheid of stoïsinse gelatenheid by hulle is. Hulle word as die eksotiese ‘ander’ uitgebeeld. Die tersaaklike sinsnede uit *The Sound of Thunder* (Smith, 1966: 331) lui: “[...] black faces impassive, white ones flushed with heat and working anxiously”. In *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a: 264) word die verskil tussen die twee rasse se gesigte behou: “[...] swart gesigte uitdrukkingloos, wit gesigte rooi van die hitte en vermoeidheid”. In *Donderslag* (Smith, 2015: 288) word albei rasse se gesigte dieselfde beskryf: “[...] die wit gesigte en swart gesigte, afwagtend, warm van die vuur se hitte”.

'n Veralgemening oor Zoeloes word in *The Sound of Thunder* (Smith, 1966: 46) gemaak wanneer daar oor die Zoeloe-karakter Mbejane gesê word: “[...]”

he had the bargaining patience peculiar to his race that could if necessary devote two days to the purchase of a single ox". Die veralgemening word in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a: 41) behou: "Hy het die geduld om 'n goeie slag te slaan. Dis nie ongewoon dat 'n Zoeloe tot twee dae neem om 'n os te koop nie". In *Donderslag* (Smith, 2015: 44) word daar egter nie gesê dat alle Zoeloes so lank neem met onderhandelings nie. Die stelling word aangepas sodat dit, ooreenstemmend met klassieke liberalisme se fokus op individue, oor Mbejane spesifiek gaan: "[...] hy is 'n geduldige onderhandelaar wat, indien nodig, twee dae daaraan kan wy om 'n enkele os te koop".

4.3.2. Tekssegmente oor gender

Veralgemenings ten opsigte van gender wat in *The Sound of Thunder* (Smith, 1966) voorkom, verskyn meestal ook in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a). In *Donderslag* (Smith, 2015) word sulke veralgemenings egter verander sodat die stelling op 'n individuele karakter van toepassing is, eerder as 'n gegewe gender. Dit is in ooreenstemming met klassieke liberalisme se blindheid ten opsigte van faktore soos gender en dié ideologie se fokus op individualisme.

Wanneer Mary, 'n meisie wat by Sean se stiefma loseer, hom die eerste keer sien, word daar gesê sy is "exhibiting all the signs of confusion peculiar to the unmarried female who finds herself suddenly and unexpectedly in the presence of a large, well-dressed and attractive male" (Smith, 1966: 50). Hierdie veralgemening oor (ongetroude) vroue word in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a: 45) oorgedra: "[S]y openbaar alle tekens eie aan 'n ongetroude dame wat skielik en onverwags in die geselskap van 'n groot, welgeklede, mooi jong man beland". In *Donderslag* (Smith, 2015: 47) word daar egter nie gesê dat haar optrede kenmerkend van alle ongetroude vroue is nie. Dit word bloot as Mary se eie, individuele reaksie voorgehou: Sy is "skoon verward omdat sy haar skielik in die teenwoordigheid van 'n groot, goedgeklede en aantreklike man bevind".

'n Toneel vind in *The Sound of Thunder* (Smith, 1966: 287-290) plaas waar Sean die karakter Candy Rautenbach oor sy skoot trek en haar 'n pak slae gee. Candy is 'n vrou met wie Sean vantevore af en toe seks gehad het, maar hy besoek haar in dié toneel juis om haar te vertel dat hy die volgende dag iemand anders gaan vra om te trou. Sean betrap haar in die bed met 'n ander man. Hy storm op die man af en jaag hom weg. Wanneer Sean hom aanmatig om te sê dat Candy aan hom behoort, word sy woedend en gooi hom met 'n portret. Hoewel hy werklik geen aanspraak op Candy het nie, straf hy haar dan met 'n pak slae. Aan die einde van die toneel sê Candy:

“Please forgive me, darling. I deserved that [...] Please forgive me, Sean. I’m so terribly sorry” (Smith, 1966: 287-290). Candy se woorde word na *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a: 233) oorgedra: “Vergewe my asseblief, liefling. Ek het dit verdien [...] Vergewe my asseblief, Sean. Ek is so vreeslik jammer” (Smith, 1977a: 233). In *Donderslag* (Smith, 2015: 253) word die woorde “I deserved that” egter nie vertaal nie, hoewel Candy steeds om vergifnis vra: “Vergewe my, asseblief my liefling [...] Vergewe my, Sean. Ek is so vreeslik jammer.” Hierdie toneel kan steeds aanstoot gee in die heersende liberale ideologie van die tydperk waarin *Donderslag* (Smith, 2015) verskyn het, maar dit word waarskynlik ingesluit omdat dit beskou word as die optrede van ’n spesifieke karakter in ’n historiese konteks (begin van die 1900’s) en nie as gedrag wat deur die verteller onderskryf word nie. Trouens, die verteller gee in hierdie toneel te kenne dat Sean eintlik nie ’n reg het om so op te tree nie. Nietemin is ’n vrouekarakter wat sê dat sy dit verdien dat ’n man haar slaan waarskynlik net té onversoenbaar met die heersende ideologie van gelyke regte vir vroue ten tyde van *Donderslag* (Smith, 2015) se verskyning en daarom word dit weggelaat.

4.3.3. Tekssegmente oor geloof

Daar is enkele tonele in *The Sound of Thunder* (Smith, 1966) wat as ’n bespotting van predikante gesien kan word. In een so ’n toneel bepaal Sean die volgorde van die mans tydens ’n jagtog. Hy besluit dat die predikant langs hom moet stelling inneem, want “the Almighty will obviously send most of the game his way, I might as well profit by it” (Smith, 1966: 315). Die verteller beskryf die grappie as godslasterlik wanneer daar gesê word dat die predikant “wavered between horror at the blasphemy and delight at his own good fortune” (Smith, 1966: 315).

Daarna word die predikant ook as belaglik uitgebeeld en deur Sean uitgekryt as ’n idioot – “Shut up, you fool!” (Smith, 1966: 318) – wanneer hy wild en wakker begin skiet sonder om sy teiken te tref.

Bogenoemde teksgedeeltes kom nie in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a: 254) voor nie. Gegewe die Christelik konserwatiewe ideologie van die patronaat in die tydperk toe dié vertaling verskyn het, is dit te wagte. Dié teksgedeeltes sou moontlik as godslasterlik gesien kon word. Die uitgewers sou nie die risiko wou loop om tonele in te sluit wat daartoe kon lei dat hulle boek deur die sensuurburokrasie verban word nie.

In *Donderslag* (Smith, 2015: 277) word bogenoemde teksgedeeltes wel ingesluit. In die heersende liberale ideologie van die patronaat ten tyde van

die hervertaling se publikasie is daar vryheid van spraak, selfs wanneer daar 'n grap gemaak word oor 'n gesagsfiguur, religieuse figuur of religieuse instansie – solank dit nie haat vir 'n bepaalde groepering aanwakker nie.

4.3.4. Tekssegmente oor seks

Verskeie tonele wat in 1977 as 'onweloweglik' beskou kon word, is ook uit *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) weggelaat, terwyl dit in *Donderslag* (Smith, 2015) ingesluit is, byvoorbeeld 'n toneel met 'n homoërotiese ondertoon (Smith, 1966: 285), 'n toneel waar Garrick Courtney sensuele opwinding beleef by die aanskouing van 'n bronstige perd (Smith, 1966: 240), en tonele waar die tienderjarige Dirk Courtney hom aan seksuele uitbuiting en sadisme skuldig maak (Smith, 1966: 300-302; 381-382; 388-389).¹⁰

Seks- en sensuele tonele tussen Sean Courtney en verskeie vroue word egter in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) behou, waarskynlik omdat dit nodig is vir die storielyn, of miskien omdat dit tussen twee heteroseksuele volwassenes plaasvind.

'n Onvoorsiene bevinding by die ontleding van seks- en sensuele tonele wat met Sean verband hou, is dat die woordkeuses soms méér eksplisiet in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) is as in die bronteks, ondanks die heersende konserwatiewe ideologie van die patronaat ten tyde van dié vertaling se verskyning.

Daar is oorweeg of die vertaler doelbewus teen die ideologie van die patronaat opgetree het. Tydens die tekstuele vergelyking op mikrovlak is egter bevind dat Swanepoel se vertaalstyl oor die algemeen neig na verheldering en uitbreiding of oorvertaling (vergelyk Meads, 2024). Dit wil sê iets wat in die bronteks doelbewus slegs geïnsinueer word of subtiel gestel word, word in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) eksplisiet gestel. Dié tipe uitbreiding dra volgens Berman (2000: 247-248) niks van waarde by nie. Een voorbeeld hiervan is waar daar eufemisties in *The Sound of Thunder* na 'n manlike geslagsorgaan verwys word as 'n "branch" (Smith, 1966: 31). In beide doeltekste word dit as "tak" vertaal (Smith, 1977a: 28; Smith, 2015: 31), maar dan gaan die vertaler van *As die donderweer dreun* voort om die platvloerse woord "swingel" (Smith, 1977a: 28) in te span om duidelik te maak wat geïnsinueer word (vergelyk Meads, 2024 vir verdere voorbeelde).

Die neiging tot oorvertaling kan waarskynlik aan 'n gebrek aan vaardigheid by die vertaler en/of tydsdruk toegeskryf word eerder as aan 'n ideologiese gefundeerde besluit om teen die heersende konserwatiewe ideologie op te tree. Olympos se vertalers is met advertensies in koerante gewerf en was

nie noodwendig opgelei in vertaling nie (Botha, 2023, aangehaal in Meads, 2024). Die vryskutwerkers het ook klaarblyklik onder tydsdruk vertaal (Botha, 2019). Die gevolg van tydsdruk en/of 'n gebrek aan vaardigheid kan ook gesien word in teksdele wat minder akkuraat vertaal is. Een voorbeeld is die vertaling van “moonfaced” (Smith, 1966: 162) wat gebruik word om Zoeloemeisies se gesigte te beskryf. In *Donderslag* (Smith, 2015: 143) word dit korrek as “rond” vertaal, maar in *As die donderweer dreun* word die Zoeloemeisies se gesigte as “maanbleek” (Smith, 1977a: 137) beskryf (vergelyk verdere voorbeelde in Meads, 2024).

Een sensuele tekssegment wat meer eksplisiet in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a: 109) vertaal is, maar ook duidelik die gevolg van 'n wanbegrip deur die vertaler is, is die toneel waar Sean en Ruth nakend op 'n piekniekkomers lê en 'n skoelapper op haar swanger maag kom sit. In *The Sound of Thunder* (Smith, 1966: 126) word Ruth se liggaam eufemisties as 'n landskap met verskeie bakens beskryf:

'He's come to bless the baby.'

The butterfly skirted the deep, delicately chiselled pit and moved on downwards.

'Don't you think he is being just a little forward – he doesn't have to bless that as well?' Ruth asked.

'He certainly seems to know his way around,' Sean admitted dubiously.

The butterfly found its road southwards blocked by a forest of dark curls, so laboriously it turned and retraced its steps towards the north. Once more it detoured round her navel and then headed unerringly for the pass between her breasts.

'Keep right on, friend,' Sean cautioned, but it turned suddenly and climbed the steep slope until at last it sat triumphant on the peak.

(Smith, 1966: 126)

Die “deep, delicately chiselled pit” verwys na Ruth se naeltjie; die “forest of dark curls” verwys eufemisties na haar skaamhare; die “steep slope” is 'n eufemisme vir haar bors en “the peak” verwys na haar tepel.

In *Donderslag* (Smith, 2015: 112) word hierdie eufemismes behou: “diep, delikaat gevormde holte” word gebruik om haar naeltjie te beskryf, “'n woud donker krulle” verwys na haar skaamhare, “die steil helling” na haar bors, en “die piek” na haar tepel. In die liberale konteks waarin *Donderslag* (Smith, 2015) verskyn, word daar nie selfsensuur toegepas nie, maar die toneel word ook nie méér gewaagd as in die bronteks uitgebeeld nie. Daar word naby aan die bronteks gebly.

In *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a: 109) word daar egter oorvertaal.

Die eufemisme “a forest of dark curls” (Smith, 1966: 126) word eksplisiet vertaal met “skaamhare” (Smith, 1977a: 109). Die “deep, delicately chiselled pit” wat na Ruth se naeltjie verwys, is blykbaar verkeerd verstaan, want die vertaler laat die skoenlapper “tussen haar bene in verdwyn” (Smith, 1977a: 109) – ’n veel meer gewaagde stelling as wat in die bronteks bedoel word.

Die toneel in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a: 109) is dus wel meer eksplisiet, maar dit blyk die gevolg van ’n misverstand te wees eerder as ’n ideologies gefundeerde vertaalkeuse. Die feit dat selfsensuur steeds toegepas is in *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) by tonele wat indertyd as ‘onweloweglik’ beskou kon word, wys dat daar wel ag geslaan is op die heersende konserwatiewe ideologie van die patronaat.

5. Gevolgtrekking

Met die trek van verbande tussen die vertaalkeuses in die doeltekste en die heersende ideologie ten tyde van elkeen se publikasie, kan die gevolgtrekking gemaak word dat die vorm en inhoud van *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) wel deur die apartheidsideologie, Christelike konserwatisme en Afrikanernasionalisme van die patronaat in 1977 beïnvloed is. Apartheidsideologie se invloed kan byvoorbeeld gesien word in die gebruik van enkele raspejoratiewe in die vertaling. Konserwatisme (en Afrikanernasionalisme wat onder meer op gedeelde Christelike geloof gegrond is) se invloed is te bespeur in die weglating van tonele waar daar met predikante die spot gedryf word en die weglating van tonele wat indertyd as ‘onweloweglik’ beskou kon word.

Net so is die vorm en inhoud van *Donderslag* (Smith, 2015) ook beïnvloed deur die patronaat se heersende ideologie van liberalisme ten tyde van die hervertaling se publikasie. Die invloed van liberalisme kan gesien word in die feit dat stereotipiese en eksotiserende uitbeeldings van swart mense oor die algemeen aangepas is sodat dit in die hervertaling nie aanstoot sal gee nie; en dat veralgemenings ten opsigte van ras en gender verander is sodat dit net op ’n spesifieke individu van toepassing is. Die liberale reg tot vryheid van spraak en kreatiewe uitdrukking is te sien in die feit dat sogenaamd ‘onweloweglike’ teksdele asook tonele waar die spot met predikante gedryf word nie in die hervertaling gesensor is nie.

Verskille in die vorm en inhoud van die hervertaling en dié van die eerste vertaling kan dus grootliks toegeskryf word aan die invloed van die verskillende ideologiese kontekste waarin die doeltekste ontstaan het.

Die gevolgtrekking kan ook gemaak word dat veranderende ideologie

in hierdie geval 'n rede gebied het vir die skep van 'n hervertaling. Die 1977-vertaling sou nie in die heersende ideologie van 2015 geskik wees nie en 'n nuwe Afrikaanse vertaling van dieselfde bronteks is geskep.

Op dié manier dra hierdie artikel by tot studies soos dié van Caderra en Walsh (2017; vergelyk afdeling 2) wat hervertalings koppel aan veranderinge in die sosiohistoriese en kulturele konteks van die doelkultuur.

Universiteit Stellenbosch

Bronnelys

- Alam, M.T. en Tewari, M. 2012. Pulp fiction art in Meerut is now losing out to graphic art. *The Economic Times*. <https://economictimes.indiatimes.com/news/news-by-industry/et-cetera/pulp-fiction-art-in-meerut-is-now-losing-out-to-graphic-art/articleshow/msid-12644554,curpg-2.cms?from=mdr>. (Datum van gebruik: 30 April 2024).
- Albachten, Ö.B. en Tahir-Gürçağlar, Ş. 2019. Introduction. In: Albachten, Ö.B. en Şehnaz Tahir-G. (eds.). *Perspectives on Retranslation*. New York: Routledge.
- Asimakoulas, D. 2011. Rewriting. In: Baker, M. en Saldanha, G. (eds.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Abingdon: Routledge.
- Bensimon, P. 1990. Présentation. *Palimpsestes* 4: ix-xiii.
- Berman, A. 1990. La retraduction comme espace de la traduction. *Palimpsestes* 4: 1-7.
- Berman, A. 2000 (1985). Translation and the trials of the foreign. In: Venuti, L. (ed.). *The Translation Studies Reader*. Abingdon: Routledge.
- Blackmore, T. 2020. Full paper jacket: Vietnam book cover art. *Canadian Review of American Studies* 50(1): 45-101.
- Botha, M. 2020. *Power and Ideology in South African Translation: A Social Systems Perspective*. London: Palgrave.
- Botha, L. 2019. Profiel (Facebook). <https://www.facebook.com/louis.botha.79/posts/pfbid0BaKu8KAT68N5jhSgE12wsueYRnT8uULJ1UCehEYzSMeWvPvgtvScU75AZG6YujHGI>. (Datum van gebruik: 30 April 2024).
- Botha, L. 2023. Olympos. E-pos aan C. Meads. 7 September. Beskikbare e-pos: carolynmeads@gmail.com.
- Brink, A.P. 2011. Grond zero: Die Suid-Afrikaanse literêre landskap ná apartheid. *Werkwinkel* 6(1): 9-22.
- Brownlie, S. 2011. Descriptive vs. committed approaches. In: Baker, M. en

- Saldanha, G. (eds.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Abingdon: Routledge.
- Burroughs, E.R.** 1983. *Tarzan se terugkeer*. Botha, L. (vert.). Johannesburg: Olympos.
- Cadera, S.M. en Walsh, A.S.** 2017. Introduction. In: Cadera, S.M. en Walsh, A.S. (eds.). *Literary Retranslation in Context*. Bern: Peter Lang.
- Chesterman, A.** 2000. A causal model for translation studies. In: Olohan, M. (ed.). *Intercultural Faultlines: Research Models in Translation Studies 1: Textual and Cognitive Aspects*. Manchester: St Jerome.
- Cochrane, N.** 2001. Literêre minderhede binne die Afrikaanse uitgewersbedryf ná 1994: Homeros en Kwela Uitgewers as gevallestudies. *Tydskrif vir Letterkunde* 39(3): 67-77.
- Cupido, A.** 2018. Die hervertaling van 'n tegniese teks in gewone taal: 'n Gevallestudie. Ongepubliseerde MA-tesis. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.
- Cupido, A en Lesch, H.** 2020. Gemeenskapsvertaalpraktyk: Gewone taal vir die hervertaling van 'n bankteks. *LitNet Akademies* 17(1): 138-170.
- Deane-Cox, S.** 2016. *Retranslation: Translation, Literature and Reinterpretation*. London: Bloomsbury Academic.
- Decker, J.M.** 2004. *Ideology*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- De Roubaix, L.** 2010. Alice se avonture in Afrikaans: 'n Vertaalteoretiese beskouing van geskiktheid, aanvaarbaarheid en gepastheid. Ongepubliseerde MPhil-tesis. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.
- Dixon, R. en Roux, T.** 2018. Introduction. In: Dixon, R. en Roux, T. (eds.). *Constitutional Triumphs, Constitutional Disappointments: A Critical Assessment of the 1996 South African Constitution's Local and International Influence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fouché, M.** 2012. Vertaling en die kindervers: 'n Vergelykende studie van Afrikaanse en Franse vertalings van geselekteerde humoristiese Engelse kleuter- en kinderverse. Ongepubliseerde PhD-proefskrif. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.
- Fourie, J.** 2003. The quality of translation regarding medical research questionnaires. Ongepubliseerde MPhil-tesis. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.
- Fourie, J.M. en Feinauer, I.** 2005. The quality of translated medical research questionnaires. *Southern African Linguistics and Applied Language Studies* 23(4): 349-367.
- Gibixego, A. en Masola, A.** 2021. South Africa's trade publishing sector:

- Has there been transformation? In: Mhlambi, I.J. and Ngidi, S. (eds.). *Mintirho ya Vulavula: Arts, National Identities and Democracy in South Africa*. Johannesburg: Mapungubwe Institute for Strategic Reflection (MISTRA).
- Giliomee, H. 2020. *Die Afrikaners: Verkorte en aangevulde uitgawe*. Kaapstad: Tafelberg.
- Graham, V. 2020a. Civil society and civic participation. In: De Jager, N. (ed.). *South African Politics: An Introduction*. Cape Town: Oxford University Press.
- Graham, V. 2020b. Socio-economic contexts. In: De Jager, N. (ed.). *South African Politics: An Introduction*. Cape Town: Oxford University Press.
- Groeneveld, E. 2023. 'n Hervertalingsondersoek na die Afrikaanse *Asterix* en *Die avonture van Kuifje*. Ongepubliseerde MA-tesis. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.
- Hermans, T. 1999. *Translation in Systems*. Manchester: St. Jerome.
- Heywood, A. 2017. *Political Ideologies: An Introduction*. London: Palgrave.
- Human, K. 2006. 'n Lewe met boeke. Kaapstad: Human & Rousseau.
- Kleyn, L. 2012. Dons hulle op, James Bond! *Rapport*. <https://www.news24.com/news24/rapport/Boeke/Nuus/Dons-hulle-op-James-Bond-20120503>
(Datum van gebruik: 30 April 2024).
- Koskinen, K. en Paloposki, O. 2010. Retranslation. In: Gambier, Y. en Van Doorslaer, L. (eds.). *Handbook of Translation Studies: Volume 1*. Amsterdam: John Benjamins.
- Lambert, J. en Van Gorp, H. 1985. On describing translations. In: Hermans, J. (ed.). *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*. London: Croom Helm.
- Laros, T. 2018. *Literature and the Law in South Africa, 1910-2010*. Lanham: Fairleigh Dickinson University Press.
- Lefevere, A. 1985. Why waste our time on rewrites? In: Hermans, T. (ed.). *The Manipulation of Literature*. London: Croom Helm.
- Lefevere, A. 1998. Translation practice(s) and the circulation of cultural capital: Some Aeneids in English. In: Bassnett, S. en Lefevere, A. (eds.). *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Lefevere, A. 2017 (1992). *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. Abingdon: Routledge.
- Luther, J., Gouws, R.H. en Pheiffer, F. (reds.). 2015. *Handwoordeboek van die Afrikaanse taal*. Pinelands: Pearson.

- McDonald, P.D.** 2009. *The Literature Police: Apartheid Censorship and Its Cultural Consequences*. Oxford: Oxford University Press.
- Meads, C.** 2024. 'n Ondersoek na die ideologiese invloed op die Afrikaanse hervertaling van Wilbur Smith se *The Sound of Thunder*. Ongepubliseerde MA-tesis. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.
- Mpe, P. en Seeber, M.** 2000. The politics of book publishing in South Africa: A critical overview. In: Evans, N. en Seeber, M. (eds.). *The Politics of Publishing in South Africa*. Scottsville: University of Natal Press.
- My Afrikaans.** 2021. @afrikaansaanlyn – Variante in digkuns. <https://www.youtube.com/watch?v=HvBwFC5ENbg>. (Datum van gebruik: 30 April 2024).
- Naudé, J.A.** 2020. Nuwe en ou skatte: Die 2020- Afrikaanse vertaling van *Die Bybel* as 'n hervertaling. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 60(4): 869-891.
- NB-katalogus.** 2015. Kaapstad: NB-Uitgewers.
- Oliphant, A.** 2000. From colonialism to democracy: Writers and publishing in South Africa. In: Evans, N. en Seeber, M. (eds.). *The Politics of Publishing in South Africa*. Scottsville: University of Natal Press.
- Paloposki, O. en Koskinen, K.** 2004. A thousand and one translations: Revisiting retranslation. In: Hansen, G. Malmkjaer, M. en Gile, D. (eds.). *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies*. Amsterdam: John Benjamins.
- Peck, R.** 1994. Beware Wilbur Smith's Gaboon adder: Purple prose, propaganda and politics in South Africa. *Journal of Contemporary African Studies* 12(2): 151-178.
- Republiek van Suid-Afrika.** 1996. *Die grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996*. <https://www.justice.gov.za/legislation/constitution/SACConstitution-web-afr.pdf>. (Datum van gebruik: 30 April 2024).
- Republiek van Suid-Afrika.** 2000. *Die wet op die bevordering van gelykheid en voorkoming van onbillike diskriminasie 4 van 2000*. <http://www.justice.gov.za/EQCact/legislation/2000-04-afr.pdf>. (Datum van gebruik: 30 April 2024).
- Rust, R.** 2016. Boek van 1966 tref nou in Afrikaans. *Netwerk24*. <https://www.netwerk24.com/Netwerk24/boek-van-1966-tref-nou-in-afrikaans-2016-0115>. (Datum van gebruik: 30 April 2024).
- Santaulària, M.I.** 2001. "I did not like the idea of having you ladies on board!". Heroines in adventure. In: Ballesteros, A. en Mora, L. (eds.). *Popular Texts in English: New Perspectives*. Cuenca: Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha.

- Schoonees, P.C., Swanepoel, C.J., Du Toit, S.J. en Booyen, C.M. 1970. *Handwoordeboek van die Afrikaanse taal*. Klerksdorp: Voortrekkerpers.
- Seekings, J. 2020. The National Party and the ideology of welfare in South Africa under Apartheid. *Journal of African Studies* 46(6): 1145-1162.
- Ségeral, N. 2019. Retranslating D.H. Lawrence in the 21st century: From censorship to marketability. In: Albachten, Ö.B. en Tahir-Gürçağlar, S. (eds.). *Perspectives on Retranslation*. New York: Routledge.
- Server, L. 2002. *Encyclopedia of Pulp Fiction Writers*. New York: Facts On File.
- Smith, W. 1964. *When the Lion Feeds*. London: Heinemann.
- Smith, W. 1966. *The Sound of Thunder*. London: Heinemann.
- Smith, W. 1977a. *As die donderweer dreun*. Swanepoel, J. (vert.). Johannesburg: Olympos.
- Smith, W. 1977b. *A Sparrow Falls*. London: Heinemann.
- Smith, W. 2015. *Donderslag*. Van den Berg, Z. (vert.). Kaapstad: Adamastor.
- Staatskoerant van die Republiek van Suid-Afrika. 1974. *Wet op Publikasies*. Wet no. 42. Pretoria: Regeringsdrukkery.
- Staff reporter. 2010. Author Annelie Botes stands by racist comments. *Mail & Guardian*. <https://mg.co.za/article/2010-11-26-author-annelie-botes-stands-by-racist-comments/>. (Datum van gebruik: 30 April 2024).
- Tahir-Gürçağlar, Ş. 2011. Retranslation. In: Baker, M. en Saldanha, G. (eds.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Abingdon: Routledge.
- Van Dijk, T.A. 1998. *Ideology: A multidisciplinary approach*. London: Sage.
- Toury, G. 2012 (1995). *Descriptive Translation Studies – and beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- Urgorri, A.M.R. 2017. Retranslation as a reaction to ideological change: The history of Spanish versions of gay American twentieth-century novels. In: Cadera, S.M. en Walsh, A.S. (eds.). *Literary Retranslation in Context*. Bern: Peter Lang.
- Van den Berg, Z. 2015. Notas by die vertaling van *The Sound of Thunder*. Ongepubliseerde vertalersnotas.
- Van den Berg, Z. 2018. Gained in translation. Zirk van den Berg blog. <http://zirkvandenbergh.com/index.php/2018/12/20/gained-in-translation/>. (Datum van gebruik: 30 April 2024).
- Van der Merwe, C.H.J. 2020. Nog 'n vertaling van die *Bybel* in Afrikaans: Wat maak dit anders? *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 60(4): 892-911.
- Van Doorslaer, L. 1995. Quantitative and qualitative aspects of corpus selection in Translation Studies. *Target* 7(2): 245-260.
- Van Zyl, H. 2007. Aanpassing in die uitgewersbedryf: Die geval van NB-Uitgewers rondom die millenniumwending. *Werkwinkel* 2(1): 87-100.

- Venuti, L. 2008. *The Translator's Invisibility*. Abingdon: Routledge.
- Venuti, L. 2013. *Translation Changes Everything: Theory and Practice*. Abingdon: Routledge.
- Verster, F. 2016. Boekresensie: *Donderslag* deur Wilbur Smith. *LitNet*. <https://www.litnet.co.za/boekresensie-donderslag-deur-wilbur-smith/>. (Datum van gebruik: 30 April 2024).
- Walsh, A.S. 2017. Lorca's Poet in New York as a paradigm of poetic retranslation. In: Cadera, S.M. en Walsh, A.S. (eds.). *Literary Retranslation in Context*. Bern: Peter Lang.
- Walsh, A.S. 2019. Retranslating Lorca's "Ode to Walt Whitman": From taboo to totem. In: Albachten, Ö.B. en Tahir-Gürçağlar, S. (eds.). *Perspectives on Retranslation*. New York: Routledge.
- Wilburn, K. 1996. Apartheid. In: Olson, J.S. en Shadle, R. (eds.). *Historical Dictionary of the British Empire. Volume 2*. Westport: Greenwood Press.
- Welsh, D. 2020. Apartheid and its legacies. In: De Jager, N. (ed.). *South African Politics: An Introduction*. Cape Town: Oxford University Press.

Note

1. Hierdie artikel is gegrond op my ongepubliseerde MA-studie getiteld "'n Ondersoek na die ideologiese invloed op die Afrikaanse hervertaling van Wilbur Smith se *The Sound of Thunder*" (Meads, 2024), asook 'n gelyknamige referaat wat in Januarie 2024 tydens die USAN-kongres aan die Universiteit Stellenbosch gelewer is.
2. Studies bestaan oor hervertaling in Afrikaans op die gebied van Bybelvertaling (byvoorbeeld Naudé, 2020; Van der Merwe, 2020), mediese vraelyste (Fourie, 2003; Fourie en Feinauer, 2005), banktekste (Cupido, 2018; Cupido en Lesch, 2020), en strokiesprente (Groeneveld, 2023). Hervertaling het ook al in studies oor kinderliteratuur ter sprake gekom (byvoorbeeld De Roubaix, 2010; Fouché, 2012).
3. By tye voeg Lefevere (1985: 235; 2017: 66-85) ander beheerfaktore by sy raamwerk, soos "the universe of discourse" en "natural language", waarvoor hy gekritiseer is, maar dit is veral sy konsepte van die patronaat en ideologie wat suksesvol in vele studies gebruik is (Asimakoulas, 2011:244-245) en daarom word dit ook hier met vertroue ingespan.
4. Die media, onderwysstelsel en kerk sou ook as deel van die patronaat ondersoek kon word, maar binne die bestek van hierdie artikel is dit nie moontlik nie. Daar word gefokus op die patronaat wat die direkste invloed op die vertaling van *The Sound of Thunder* (Smith, 1966) sou hê. Die regering en sensuurburokrasie het in hierdie tyd die Christelike konserwatisme van die NG Kerk gedeel, dus is dit voldoende dat dié liggame bestudeer word.
5. Vir my MA-studie (Meads, 2024) is vroeë per e-pos aan Botha gestel en daar is etiese klaring van die Universiteit Stellenbosch ontvang om sy antwoorde in my studie te gebruik.

6. Ander professionele agente wat 'n invloed op die vertaling en hervertaling gehad het se ideologie sou ook ondersoek kon word, byvoorbeeld die reviseurs of proeflesers, maar binne die bestek van hierdie artikel is dit nie moontlik nie. Die fokus is hier op die ideologie van die patronaat. Die vertalers se ideologie word net kortliks hier bespreek (vergelyk Meads, 2024 vir 'n vollediger bespreking van die vertalers).
7. Soektogte is op die internet en in elektroniese databasisse uitgevoer, navraag is by die Nasionale Afrikaanse Letterkundige Museum en Navorsingsentrum se argief gedoen, asook by ander destydse vertalers van Olympos wat wél opgespoor kon word. Die navrae het egter niks van waarde opgelewer nie. Daar is ook geen vertalersnotas by die publikasie van *As die donderweer dreun* (Smith, 1977a) ingesluit nie.
8. Van den Berg (2015) se ongepubliseerde vertalersnotas en korrespondensie is met sy toestemming en die toestemming van NB-Uitgewers in my MA-tesis (Meads, 2024) gebruik en etiese klaring om dit in my studie in te sluit is van die Universiteit Stellenbosch ontvang.
9. Die vergelyking van 'n groter aantal tekssegmente kan in my MA-tesis (Meads, 2024) gelees word. In hierdie artikel word slegs na enkele voorbeelde gekyk.
10. In my MA-studie (Meads, 2024) word elk van hierdie tonele bespreek.